

ANTONIUS
EN
CLEOPATRA

Shakespeare in gewoon Nederlands

ANTONIUS
EN
CLEOPATRA

Opnieuw vertaald door:

Malcolm van Dijke

Malcolm van Dijke (1963) groeide tweetalig op. Hij is geboeid door Shakespeare en heeft al langere tijd de wens gehad zijn belangrijkste werken in gewoon Nederlands te vertalen.
Reacties en commentaar via: malcolmvandijke@gmail.com.

In de serie “Shakespeare in gewoon Nederlands”, verscheen ook (www.bravenewbooks.nl/williamshakespeare):

Macbeth
Koning Lear
Julius Caesar
Antonius & Cleopatra
Hamlet – Prins van Denemarken
De Koopman van Venetië
Julius Caesar en Antonius & Cleopatra

William Shakespeare
Antonius en Cleopatra – *Shakespeare in gewoon Nederlands*
Vertaler: Malcolm van Dijke
Foto cover: Zdeněk Tobiáš; Pixabay
Coverontwerp: Malcolm van Dijke
ISBN: 9789464182576
© 2020. Malcolm van Dijke
Alle rechten voorbehouden.

1 INTRODUCTIE

Antonius en Cleopatra is het verhaal van een groot generaal die zijn positie, reputatie en leven offerde aan de grillen van een overspelige en egocentrische Egyptische koningin. Zowel zijn inzet als zijn falen baanden de weg voor zijn grote rivaal, Octavius Caesar, die de eerste Romeinse keizer (Caesar) zou worden. Dit toneelstuk belicht de goede en slechte kanten van Antonius en eindigt met de jammerlijke dood van hem en zijn vrouw Cleopatra.

Om het lezen van dit toneelstuk gemakkelijker te maken, verschijnt nu deze nieuwe vertaling in gewoon Nederlands. Dat wil zeggen: Antonius en Cleopatra lezen in gewoon proza, zonder je al te vaak af te vragen wat er bedoeld wordt.

De vertaling is gebaseerd op de tekst zoals die te vinden is bij W.J. Craig. Voor voetnoten en historische gegevens is voor een groot deel gebruik gemaakt van Wikipedia. Hoofdstuk 6 geeft een uitvoerig historisch overzicht van de geschiedenis van Julius Caesar, Marcus Antonius, Cleopatra en Octavius Caesar, zoals die ons is overgeleverd.

Toegevoegd is een overzicht van bekende en interessante citaten uit het toneelstuk. Het overzicht is samengesteld op basis van een eigen selectie.

INHOUD

1	INTRODUCTIE	5
2	ANTONIUS EN CLEOPATRA IN HET KORT.....	8
3	PERSONAGES.....	10
4	HISTORISCH OVERZICHT	11
5	TONEELSTUK.....	13
5.1	EERSTE BEDRIJF.....	14
5.1.1	ALEXANDRIË. HET PALEIS VAN CLEOPATRA.....	14
5.1.2	ALEXANDRIË. KAMER IN HET PALEIS	16
5.1.3	ALEXANDRIË. EEN VERTREK IN HET PALEIS.....	24
5.1.4	ROME. HET HUIS VAN OCTAVIUS.....	28
5.1.5	ALEXANDRIË. EEN KAMER IN HET PALEIS.....	30
5.2	TWEEDE BEDRIJF	34
5.2.1	MESSINA. IN HET HUIS VAN POMPEIUS.....	34
5.2.2	ROME. IN HET HUIS VAN LEPIDUS	36
5.2.3	ROME. IN HET HUIS VAN OCTAVIUS.....	44
5.2.4	ROME. EEN STRAAT	46
5.2.5	ALEXANDRIË. IN HET PALEIS	46
5.2.6	IN DE OMGEVING VAN KAAP MISENUM.....	51
5.2.7	MISENUM. OP DE GALEI VAN POMPEIUS.....	56
5.3	DERDE BEDRIJF	63
5.3.1	EEN VLAKTE IN SYRIË.....	63
5.3.2	ROME. IN HET HUIS VAN OCTAVIUS.....	64
5.3.3	ALEXANDRIË. IN HET PALEIS	67
5.3.4	ATHENE. IN HET HUIS VAN ANTONIUS.....	69
5.3.5	ATHENE. IN HET HUIS VAN ANTONIUS.....	70
5.3.6	ROME. IN HET HUIS VAN OCTAVIUS.....	71
5.3.7	ACTIUM. LEGERPLAATS VAN ANTONIUS	74
5.3.8	EEN VLAKTE BIJ ACTIUM.....	78
5.3.9	EEN ANDER GEDEELTE VAN DE VLAKTE.....	78
5.3.10	EEN ANDER GEDEELTE VAN DE VLAKTE	78
5.3.11	ALEXANDRIË. IN HET PALEIS.....	80
5.3.12	LEGERPLAATS VAN OCTAVIUS IN EGYPTE.....	82
5.3.13	ALEXANDRIË. IN HET PALEIS.....	83

5.4	VIERDE BEDRIJF.....	91
5.4.1	ALEXANDRIË. LEGERPLAATS VAN OCTAVIUS.....	91
5.4.2	ALEXANDRIË. IN HET PALEIS.....	91
5.4.3	ALEXANDRIË. VOOR HET PALEIS.....	93
5.4.4	ALEXANDRIË. IN HET PALEIS.....	94
5.4.5	ALEXANDRIË. LEGERPLAATS VAN ANTONIUS.....	96
5.4.6	ALEXANDRIË. LEGERPLAATS VAN OCTAVIUS.....	97
5.4.7	SLAGVELD TUSSEN BEIDE LEGERPLAATSEN.....	98
5.4.8	VOOR DE MUREN VAN ALEXANDRIË.....	99
5.4.9	ALEXANDRIË. LEGERPLAATS VAN OCTAVIUS.....	101
5.4.10	TUSSEN DE BEIDE LEGERPLAATSEN.....	102
5.4.11	TUSSEN DE BEIDE LEGERPLAATSEN.....	103
5.4.12	TUSSEN DE BEIDE LEGERPLAATSEN.....	103
5.4.13	ALEXANDRIË. EEN VERTREK IN HET PALEIS.....	105
5.4.14	ALEXANDRIË. IN HET PALEIS.....	105
5.4.15	ALEXANDRIË. IN HET GRAFMONUMENT.....	111
5.5	VIJFDE BEDRIJF.....	115
5.5.1	ALEXANDRIË. LEGERPLAATS VAN OCTAVIUS.....	115
5.5.2	ALEXANDRIË. IN HET GRAFMONUMENT.....	117
6	HISTORISCH OVERZICHT.....	132
7	CITATEN – BEROEMD EN INTERESSANT.....	166

2 ANTONIUS EN CLEOPATRA IN HET KORT

In het jaar 42 (voor Christus) werden de moordenaars van Julius Caesar, Brutus en Cassius, in Philippi door Marcus Antonius en Octavius Caesar verslagen. Het Romeinse Rijk werd daarna door een driemanschap geregeerd: Marcus Antonius, Octavius Caesar en Marcus Aemilius Lepidus. Een zoon van Pompeius, Sextus Pompeius, leefde in onvrede met Rome en beheerste de zeeën vanuit Sicilië en belemmerde met zijn piraterij de handel op Rome en daarmee de graantoevoer. Antonius vertrok naar Egypte en ging een relatie aan met Cleopatra, koningin van Egypte. Lepidus ging naar Afrika. Octavius Caesar zat het dichtst bij het regeringsvuur: hij bleef in Rome.

Als de handel op en de graantoevoer van Rome in gevaar komt door de piraterij van Pompeius moet Octavius Caesar actie ondernemen. Om succesvol te zijn, moet hij Antonius en Lepidus aan zijn kant zien te krijgen en daarvoor is nodig dat de meningsverschillen en irritaties tussen hem en Antonius worden benoemd en uitgepraat. Dit gebeurt ook, en wel onder leiding van Lepidus. De grootste ergernis van Octavius Caesar was wel dat de vrouw van Antonius, Fulvia, en zijn broer, Lucius, tegen hem in opstand waren gekomen, waarbij Antonius stilzwijgend (en wellicht instemmend) toekeek. Na de gesprekken wordt de vrede getekend en trouwde Antonius, als teken van verzoening, met de zuster van Octavius, Octavia.

Vervolgens nemen zij samen actie tegen Pompeius. Het komt echter niet tot een gevecht. De leiders zijn in staat een overeenkomst te sluiten, waarbij de positie van Pompeius officieel wordt erkend en de handel op Rome weer ongestoord kan doorgaan. De succesvolle afloop van de onderhandelingen wordt met een groot drinkgelag gevierd, waarbij Lepidus onder de tafel gedronken wordt en Octavius Caesar bijna zijn bezinning verliest. Tegelijk met de overeenkomst met Pompeius vernieuwt het driemanschap hun regeringsovereenkomst.

De overeenkomst met Pompeius houdt geen stand. Als deze besluit om zich niet meer aan de overeenkomst te

houden, is het oorlog. Agrippa, de generaal en admiraal van Octavius Caesar, verslaat Pompeius. Lepidus had ook meegeholpen, maar verloor zijn positie toen hij meende meer gebiedsdelen te moeten opeisen. Hij werd verbannen.

Na zijn huwelijk met Octavia woont Antonius een aantal jaren in Athene. Het leven daar bevalt hem niet en na zijn mislukte expeditie naar Parthië gaat hij weer naar Egypte. Hij stuurt Octavia terug naar Rome en verbreekt het huwelijk met haar. De relatie met Cleopatra wordt vernieuwd en het komt zelfs tot een huwelijk. Als Antonius het deel van het Romeinse Rijk dat hij regeert vermaakt aan Cleopatra en haar kinderen, is de maat voor Rome en voor Octavius Caesar vol. Een nieuwe burgeroorlog is het gevolg.

De oorlog wordt ter zee en te land gevoerd. Na een zeeslag en enkele veldslagen zijn Antonius en Cleopatra de verliezers. Veel soldaten waren al naar Octavius Caesar overgelopen, omdat ze niet als Romein voor een Egyptische koningin wilden vechten. Als Octavius Caesar in Egypte aankomt, plegen Antonius en Cleopatra zelfmoord. Antonius pleegt zelfmoord omdat hij niet in handen van Octavius Caesar wil vallen en dacht dat Cleopatra dood was. Cleopatra pleegt zelfmoord omdat zij niet als overwonnen koningin door de straten van Rome gevoerd wil worden.

Na de dood van Antonius heeft Octavius Caesar het Romeinse Rijk voor zich alleen.

3 PERSONAGES

Driemanschap (triumviraat): Marcus Antonius, Octavius Caesar en Marcus Aemilius Lepidus.

Cleopatra, koningin van Egypte.

Octavia, zuster van Octavius Caesar en echtgenote van Antonius.

Sextus Pompeius, opstandeling en piraat. Zoon van Pompeius de Grote.

Vrienden en dienaars van Antonius: Domitius Enobarbus, Ventidius (generaal die tegen de Parthen ten strijde trok), Eros, Scarus, Dercetas, Demetrius, Philo.

Vrienden en dienaars van Octavius Caesar: Maecenas (vriend en politiek adviseur), Agrippa (vriend, generaal, admiraal, architect), Dolabella, Proculeius, Thyreus, Gallus.

Menas, piraat en medestander van Pompeius.

Menecrates, piraat en medestander van Pompeius.

Varrius, dienaar van Pompeius.

Taurus, generaal onder Caesar.

Canidius, generaal onder Antonius.

Silius, generaal onder Ventidius.

Euphronius, gezant van Antonius aan Caesar.

Dienaars van Cleopatra:

Charmian, Iras, dienaressen.

Alexas, dienaar.

Mardian, slaaf.

Seleucus, schatbewaarder van Cleopatra

Diomedes, dienaar.

Een Waarzegger.

Een boerenjongen.

Officieren, soldaten, bodes en gevolg.

Het toneelstuk speelt in verschillende gedeelten van het Romeinse Rijk.

4 HISTORISCH OVERZICHT

- 53 Slag bij Carrhae. De Parthen verslaan de Romeinen die door Marcus Licinius Crassus aangevoerd werden. De vaandels van de Romeinen worden buitgemaakt.
- 48 Slag bij Pharsalus (Griekenland). Caesar verslaat Gnaeus Pompeius Magnus, die vervolgens naar Egypte vlucht waar hij gedood wordt.
- 45 Slag bij Munda (Spanje). Caesar verslaat de zonen van Pompeius: Gnaeus Pompeius Magnus minor en Sextus Pompeius Magnus Pius.
- 44 15 maart of 'Idus van Maart'. Caesar wordt vermoord in de tempel van Venus bij het Theater van Pompeius.
- 43 Het Romeinse Rijk wordt bestuurd door een driemanschap (triumviraat) bestaande uit: Marcus Antonius, Octavius Caesar en Lepidus.
- 42 Oktober: Slag bij Philippi. Brutus en Cassius worden verslagen door Antonius en Octavius. Er vond twee keer een grote veldslag plaats: op 3 oktober en op 23 oktober.
- 41 Perusinische oorlog. Fulvia (de vrouw van Antonius) en Lucius Antonius (broer van Marcus Antonius) komen in opstand tegen Octavius Caesar. De aanleiding was de manier waarop Octavius Caesar land onteigende en toewees aan oorlogsveteranen die onder Julius Caesar, Marcus Antonius en Octavius Caesar hadden gediend. De werkelijke reden was waarschijnlijk om de politieke positie van Antonius te versterken. Antonius geeft hier geen openlijke steun aan. Octavius Caesar verslaat hun legers. Fulvia vlucht naar Sicyon en sterft onverwachts in het jaar 40.
- 40 Vrede van Brundisium. Antonius trouwt met Octavia (oktober). Parthen vallen Syrië binnen onder leiding van Quintus Labienus (een bondgenoot van Cassius en Brutus).

- 39 Verdrag van Misenum met Sextus Pompeius. Einde zeeblokkade door Pompeius. Graantoevoer naar Rome veiliggesteld.
- Publius Ventidius Bassus bestrijdt in opdracht van Antonius de Parthen in Syrië. Zijn veldtochten tegen de Parthen (39/38) waren alle zeer succesvol.
- 38 Triumviraat voor vijf jaar opnieuw beklonken. Antonius bereidt zich voor op een oorlog met de Parthen.
- 36 Octavia keert terug naar Rome.
- Agrippa verslaat Sextus Pompeius bij Milae en Kaap Naulochus. Lepidus doet mee met 14 legioenen, bezet Sicilië en probeert Sicilië voor zich op te eisen.
- 22 september: Lepidus verliest zijn posities en bevoegdheden en gaat in ballingschap naar Circeli.
- Einde van het Driemanschap.
- De veldtocht van Antonius tegen de Parthen loopt op een mislukking uit. Antonius zoekt hulp bij Cleopatra.
- 33 Antonius trekt opnieuw tegen de Parthen ten strijde. De veldtocht is een succes. Hij verovert Armenië en sluit vrede met Medië.
- Sextus Pompeius wordt in Milete ter dood gebracht.
- 32 Echtscheiding Antonius en Octavia.
- 31 2 september. Zeeslag bij Actium. Vloot van Antonius en Cleopatra verslagen.
- 30 Octavius Caesar komt in Egypte aan. Antonius en Cleopatra plegen zelfmoord.
- 27 16 januari: Octavius Caesar krijgt de titel Augustus en Princeps (eerste senator of eerste burger).

5 TONEELSTUK

DE TRAGEDIE

VAN

ANTONIUS

EN

CLEOPATRA

5.1 EERSTE BEDRIJF

5.1.1 ALEXANDRIË. HET PALEIS VAN CLEOPATRA

Demetrius en Philo.

PHILO: Nee, deze blinde verliefdheid van onze generaal gaat alle perken te buiten. Zijn scherpe ogen blikten eens over de rijen en slagorden op het oorlogsveld en fonkelden als Mars¹ in het harnas. Ze zijn nu afgebogen, afgekeerd en richten nu hun dienst en liefde op een getint gezichtje. Zijn vurige kapiteinshart, dat in het gewoel van grote strijd de gespen van zijn harnas deed barsten, verloochent zijn aard en kent geen zelfbeheersing. Hij is zowel blaasbalg als waaier geworden om de lusten van een Egyptische zigeunerin op te stoken en af te koelen.

Trompetgeschal. Antonius en Cleopatra komen binnen met hun gevolg; slaven waaien koele lucht toe.

-- Kijk, daar komen ze. Let goed op en je zult hem zien, die één van de drie pilaren van de wereld is. -- Verworden tot een dwaas in dienst van een hoer. Let op, kijk goed!

CLEOPATRA: Als je me werkelijk liefhebt, zeg me dan hoeveel.

ANTONIUS: Liefde die gemeten kan worden schiet in alle opzichten tekort.

CLEOPATRA: Ik zal een grenssteen opstellen om te zien hoe ver jouw liefde gaat.

ANTONIUS: Dan moet je op zoek gaan naar een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. Er zijn geen grenzen aan mijn liefde voor jou.

Een dienaar komt binnen.

DIENAAR: Er is nieuws uit Rome, mijn goede heer.

ANTONIUS: Vermoei mij er niet mee. Vertel me de hoofdzaak.

CLEOPATRA: Nee, luister naar het nieuws, Antonius.

¹ Romeins oorlogsgod.

Misschien is Fulvia boos, of, wie weet, stuurt die baardloze Caesar zijn dwingende bevelen naar jou toe: doe dit of doe dat! Verover dit koninkrijk of geef dat koninkrijk de vrijheid. Doe het, of anders zal je ervoor boeten!

ANTONIUS: Wat bedoel je, mijn liefste?

CLEOPATRA: Misschien, ja hoogst waarschijnlijk, mag je niet langer hier blijven; Caesar heeft je ontslagen. Neem er daarom kennis van Antonius. Waar is de dagvaarding van Fulvia? Of moet ik zeggen van Caesar? Of van beiden?

-- Roep de boden!

-- Zowaar als ik koningin van Egypte ben, jij bloost Antonius en dat bloed van jou brengt Caesar hulde. Of anders tonen je wangen schaamte omdat de schelle tong van Fulvia je uitscheldt.

-- De boden!

ANTONIUS: Laat Rome in de Tiber versmelten en de grootse en weidse gewelven van dat grote rijk instorten! Mijn wereld is hier. Koninkrijken zijn maar stof en onze modderige aarde voedt zowel dier als mens. Adeldom en het ware leven is dit te doen:

Antonius kust Cleopatra.

-- Als twee mensen zo aan elkaar verbonden zijn en één zijn in hun doen, laat dan de hele wereld weten en erkennen, op straffe van zware vergelding, dat niemand ons kan evenaren.

CLEOPATRA (*tegen haar hovelingen*): O wat een grove valsheid! Waarom trouwde hij met Fulvia zonder haar lief te hebben? Ik lijk wel gek te zijn, hoewel ik het niet ben. Ik weet heel goed: Antonius blijft steeds zichzelf.

ANTONIUS: Slechts aangemoedigd door Cleopatra. En nu voor de liefde van liefde en haar liefelijke uren: laten we niet de tijd bederven met gekibbel. Geen moment van ons leven moet voorbijgaan zonder dat er plezier te beleven valt. Wat zijn de plannen voor vanavond?

CLEOPATRA: Luister naar de gezanten.

ANTONIUS: Foei, strijd lustige koningin! Toch blinkt alles in

jou uit: de verwijten, het lachen, het huilen. Iedere hartstocht in je, streeft ernaar zichzelf mooi en bewonderingswaardig te maken! Nee, nu geen gezant, maar alleen jou. Wij gaan vanavond samen door de straten slenteren om naar het doen en laten van mensen te kijken. Kom, mijn koningin, je hebt het zelf gisteravond bedacht.

-- (*tegen de bode*): Praat niet tegen ons.

Antonius en Cleopatra vertrekken met hun gevolg.

DEMETRIUS: Hecht Antonius zo weinig waarde aan wat Caesar te zeggen heeft?

PHILO: Mijn heer, soms, als hij zich niet als Antonius gedraagt, verloochent hij zijn groot karakter, dat steeds in Antonius uit zou moeten blinken.

DEMETRIUS: Het doet mij verdriet dat hij de leugens en roddels bevestigt die in Rome over hem rondgaan. Maar ik heb goede hoop dat er morgen betere daden te melden zullen zijn. Een goedenacht gewenst.

5.1.2 ALEXANDRIË. KAMER IN HET PALEIS

Charmian, Iras, Alexas en een waarzegger.

CHARMIAN: Mijn heer Alexas, geliefde Alexas, voortreffelijke Alexas, zeer voortreffelijke Alexas, waar is de waarzegger die jij bij de koningin zo aangeprezen hebt? O, ik wil graag weten wie die echtgenoot is, van wie je zei dat hij door zijn vrouw bedrogen werd.

ALEXAS: Waarzegger!

WAARZEGGER: Wat wilt u?

CHARMIAN: Is dit de man?

-- (*tegen de waarzegger*): Bent u de man, mijn heer, die alles weet?

WAARZEGGER: Uit het eindeloze boek van de geheimen van het leven kan ik maar een klein beetje wijs worden.

ALEXAS: (*tegen Charmian*): Laat hem je hand zien.

Enobarbus komt binnen.

ENOBARBUS (*tegen de dienaars*): Vlug, breng het eten binnen en zorg voor genoeg wijn om op de gezondheid van Cleopatra te drinken!

CHARMIAN (*tegen de waarzegger*): Beste man, geef mij goed geluk.

WAARZEGGER: Ik maak het niet, ik voorzeg alleen.

CHARMIAN: Dan vraag ik u, voorzeg mij goed geluk.

WAARZEGGER: U zult nog veel mooier worden dan u al bent.

CHARMIAN (*tegen anderen*): Hij bedoelt in mijn uiterlijke verschijning.

IRAS: Nee, ook jij zult jezelf verven als je oud bent.

CHARMIAN: Geen rimpels, dat niet!

ALEXAS: Stil nou, stoer hem niet in zijn voorzegging. Let goed op.

CHARMIAN: Stil!

WAARZEGGER: U zult meer liefde geven, dan zelf liefde ontvangen.

CHARMIAN: Ik zou liever mijn lever met drank verhitten.

ALEXAS: Nee, luister naar hem.

CHARMIAN: Goed, kom met wat groot geluk voor de dag! Laat mij op één ochtend met drie koningen trouwen en hen alle drie op één dag als rijke weduwe overleven. Laat mij op mijn vijftigste nog een kind krijgen aan wie zelfs Herodes van Judea hulde moet bewijzen. Laat mij met Octavius Caesar trouwen en maak mij zo aan mijn meesteres gelijk.

WAARZEGGER: U zult de vrouw die u dient overleven.

CHARMIAN: O, geweldig! Ik hou meer van een lang leven dan van vijgen.

WAARZEGGER: Het geluk wat u gezien en ervaren hebt, was beter dan wat komt.

CHARMIAN: Dan lijkt het erop dat ik alleen bastaardkinderen zal krijgen, die geen naam hebben. Ik vraag u, hoeveel jongens en meisjes zal ik krijgen?

WAARZEGGER: Als iedere wens die u hebt een moederschoot had en elke wens vruchtbaar zou zijn, een miljoen.

CHARMIAN: Eruit, dwaas! Ik vergeef u omdat u een tovenaars bent.

ALEXAS: Jij denkt dat alleen je bedlakens jouw wensen kennen.

CHARMIAN (*tegen de waarzegger*): Nee, kom, zeg ook iets over Iras.

ALEXAS: Hij moet ons allemaal de toekomst voorspellen.

ENOBARBUS: Mijn lot voor vanavond is, en dat geldt voor de meesten van ons, dronken naar bed gaan.

IRAS (*strekt haar hand uit*): Hier is een handpalm, die zo iets als kuisheid voorspelt en misschien nog meer.

CHARMIAN: Net zoals de overstroming van de Nijl honger voorspelt.

IRAS (*tegen Charmian*): Ga weg, wilde bedgenoot, jij kunt niet waarzeggen.

CHARMIAN: Nee, als ik niet zou weten dat een glibberige handpalm op overspeligheid wijst, ben ik ook niet in staat mij achter de oren krabben.

-- (*tegen de waarzegger*): Ik vraag u, geef haar een gewone, alledaagse voorspelling.

WAARZEGGER: Het lot van u beiden is aan elkaar gelijk.

IRAS: Maar hoe, maar hoe? Geef mij een aantal bijzonderheden.

WAARZEGGER: Ik heb genoeg gezegd.

IRAS: Ben ik dan niet een paar centimeter meer geluk waard dan zij?

CHARMIAN: Nou, als jij een paar centimeter meer geluk waard